

„LA IZVOARELE IMAGINAȚIEI CREATOARE”

**Studii și evocări în onoarea
profesorului Mircea Borcilă**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**Editori:
Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop**

Argonaut & Eikon

Seria: PHILOGIA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LA izvoarele imaginației creatoare : studii și evocări în onoarea profesorului Mircea Borcilă / editori: Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop. – Cluj-Napoca : Argonaut, – București : Eikon , 2022. –

Bibliogr.

ISBN 978-606-085-113-4

ISBN 978-606-49-0753-0

I. Faur, Elena

II. Feurdean, Diana

III. Pop, Iulia

IV. Borcilă, Mircea (despre)

082.2(Borcilă,M.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DOI: 10.26424/978-606-085-113-4

© Autorii își asumă răspunderea pentru ideile exprimate în materialele publicate./ The authors assume all the responsibility for the ideas expressed in the published materials.

Editori: Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop

Tehnoredactare și copertă: Ioachim Gherman

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE	17
Mircea Borcilă – Un promotor ilustru al științelor culturii.....	21
Mircea Borcilă – Activitate științifică și editorială	41
REVERBERAȚII	63
Iulian Boldea Sub zodia integralismului.....	65
Sanda Cordoș Schiță de portret în mișcare	72
Alin-Mihai Gherman Trei cuvinte rare	75
Ion Istrate Cum l-am cunoscut pe Mircea Borcilă	78
Johannes Kabatek, Cristina Bleorțu Correspondența dintre Mircea Borcilă și Eugeniu Coșeriu	83
TEORIA ȘI FILOSOFIA LIMBAJULUI.....	121
Mircea Flonta Abordarea naturalistă și abordarea istoric-culturală a cercetării limbajului în viziunea lui Eugeniu Coșeriu	123
Jesús Martínez del Castillo La filosofía hecha lingüística	145

CUPRINS

Dumitru-Cornel Vîlcu Sensul celor patru – o conversație imaginară despre poezie (și înțelegerea omului in-actual)	169
Floarea Vîrban Lingvistica [integrală] – știință eidetică?	206
HERMENEUTICĂ ȘI SEMIOTICĂ	227
Lucia Cifor Statutul și identitatea hermeneuticii literare	229
Aurel Codoban Trei întâlniri teoretice cu poeticianul Mircea Borcilă	239
Göran Sonesson On the Borders of Metaphorology: Creativity Beyond and Ahead of Metaphors	247
Jordan Zlatev, Tapani Möttönen Semiotica cognitivă și lingvistica cognitivă	277
LINGVISTICĂ, PRAGMATICĂ ȘI POETICĂ	315
Maria Aldea Termeni de gramatică. O abordare lexicografică	317
Iulia Bobăilă La metáfora científica y la anulación de la incongruencia. Implicaciones traductológicas	333
Oana Boc Poezia lui Gherasim Luca – armonia unei lumi dizarmonice. O abordare funcțional-tipologică	344
Eugenia Bojoga Dezbaterea limbă română sau „moldovenească” în spațiul online rusesc	364

CUPRINS

Pompiliu Crăciunescu O tainică relianță: poetician – poet	396
Daniela Filip La nature sémantique de l'ironie textuelle. Une approche de la perspective de l'intégralisme linguistique	407
Rodica Frențiu Tipologia textuală și discursul hagiografic	423
George Dan Istrate Metafora în terminologia artelor vizuale în română și italiană.....	441
Mariana Istrate Substitute stereotipice ale coronimelor în limbajul publicitar al turismului	454
Victoria Jumbei Configurații semantice cognitive în <i>Povestea lui Harap-Alb</i> de Ion Creangă	469
Mihai Lisei Cuvântul scris și fotografia în reportajul de ziar. Modalități de analiză	480
Rodica Marian Subiectul absolut al artei și alteritatea creatoare	498
Ion Mării Note lexicografice	513
Nicoleta Neșu Câteva observații legate de rolul profesorului-vorbitor de limbă maternă în traducerea pedagogică utilizată în predarea limbilor străine.....	533
Cristian Pașcalău Modul orfic în poezia lui Teofil Răchițeanu. O abordare în lumina poeziei antropologice.....	543

CUPRINS

Iulia Pop Prolog de Nichifor Crainic. O lectură în cheie „semantic-logică” (Revelații la cursul de poetică)	569
Liana Pop Parcours métaphoriques: de l’écrit à l’oral	574
Maria Ștefănescu, Mircea Minică O privire, din perspectiva lingvisticii coșeriene, asupra vocabularului religios reflectat în dicționarele generale de limbă	580
Emma Tămâianu-Morita Beyond the Poetic: Exploring the General Mechanisms of Textual Sense Construction	592
Flavia Teoc The Theory of Discourse Poiesis in <i>Perpetua’s Passion</i>	619
Maria-Alexandrina Tomoiagă Desemnarea metaforică a <i>vieții</i> în limba română	641
Cristina Varga Metaforele conceptuale ale socializării online în limba română	669
Dina Vîlcu The Religious Element and the Language of the 1989 Revolution in Romania. An Integralist Approach	689
INTERFERENȚE CULTURALE	709
Doru Radosav Cărțile sfinte și retorica sentimentului religios	711
Ion Taloș Despre întâlnirile dintre culturi și efectele lor	720

CUPRINS

Rudolf Windisch Mircea Borcilă macht Eugenio Coseriu in Cluj-Napoca bekannt	725
FOTOGRAFII.....	745
LISTA CONTRIBUTORILOR	759
TABULA GRATULATORIA.....	787

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TABLE OF CONTENTS

FOREWORD	17
Mircea Borcilă – An Illustrious Promoter of Cultural Sciences	21
Mircea Borcilă – Scientific and Editorial Activity	41
REVERBERATIONS	63
Iulian Boldea Under the Sign of Integralism	65
Sanda Cordoș A Portrait Sketch in Motion	72
Alin-Mihai Gherman Three Rare Words	75
Ion Istrate How I Met Mircea Borcilă	78
Johannes Kabatek, Cristina Bleorțu Correspondence Between Mircea Borcilă and Eugenio Coseriu	83
THEORY AND PHILOSOPHY OF LANGUAGE	121
Mircea Flonta The Naturalistic Approach and the Historical-Cultural Approach to Language Research According to Eugenio Coseriu	123
Jesús Martínez del Castillo Philosophy Made Linguistics	145

TABLE OF CONTENTS

Dumitru-Cornel Vâlcu <i>The Sense of Four – An Imaginary Conversation on Poetry (and the Understanding of the In-actual Man)</i>	169
Floarea Vîrban [Integral] Linguistics – an Eidetic Science?	206
HERMENEUTICS AND SEMIOTICS	227
Lucia Cifor The Status and Identity of Literary Hermeneutics	229
Aurel Codoban Three Theoretical Encounters With the Poetician Mircea Borcilă	239
Göran Sonesson On the Borders of Metaphorology: Creativity Beyond and Ahead of Metaphors	247
Jordan Zlatev, Tapani Möttönen Cognitive Linguistics and Cognitive Semiotics	277
LINGUISTICS, PRAGMATICS, AND POETICS	315
Maria Aldea Grammar Terms. A Lexicographical Approach	317
Iulia Bobăilă The Scientific Metaphor and the Cancellation of Incongruency. Translation Implications	333
Oana Boc The Poetry of Gherasim Luca – The Harmony of a Disharmonious World. A Functional-Typological Approach	344

TABLE OF CONTENTS

Eugenia Bojoga The Romanian vs. "Moldovan" Language Debate in the Russian Online Space	364
Pompiliu Crăciunescu A Mysterious Reliance: Poetician–Poet	396
Daniela Filip On the Semantic Nature of Textual Irony. An Approach in the Light of Linguistic Integralism	407
Rodica Frentiu Textual Typology and the Hagiographic Discourse	423
George Dan Istrate Metaphor in the Terminology of the Visual Arts in Romanian and Italian	441
Mariana Istrate Stereotyped Substitutes of Coronyms in the Language of Tourist Advertising	454
Victoria Jumbei Semantic-Cognitive Configurations in <i>Povestea lui Harap-Alb</i> by Ion Creangă	469
Mihai Lisei The Written Word and the Photo in the Newspaper Report. Possibilities of Analysis	480
Rodica Marian The Absolute Subject of Art and the Creative Alterity	498
Ion Mării Lexicographical Notes	513
Nicoleta Neșu Some Observations Regarding the Role of the Native Speaker Teacher in Pedagogical Translation Used in Foreign Language Teaching	533

TABLE OF CONTENTS

Cristian Pașcalău The Orfic Mode in the Poetry of Teofil Răchiteanu. An Approach in the Light of Anthropological Poetics	543
Iulia Pop “Prolog” by Nichifor Crainic. A Key Reading in Logical Semantics (Revelations in the Poetics Course)	569
Liana Pop Metaphorical Pathways: From Writing to Oral	574
Maria Ștefănescu, Mircea Minică Some Remarks on E. Coseriu's Structural Semantics and its Relevance for Lexicographic Definitions	580
Emma Tămâianu-Morita Beyond the Poetic: Exploring the General Mechanisms of Textual Sense Construction	592
Flavia Teoc <small>BCU Cluj / Central University Library Cluj</small> The Theory of Discourse Poiesis in <i>Perpetua's Passion</i>	619
Maria-Alexandrina Tomoiagă The Metaphorical Designation of <i>Life</i> in the Romanian Language	641
Cristina Varga Conceptual Metaphors of Online Socialization in Romanian	669
Dina Vilcu The Religious Element and the Language of the 1989 Revolution in Romania. An Integralist Approach	689

TABLE OF CONTENTS

CULTURAL INTERFERENCES	709
Doru Radosav	
The Holy Books and the Rhetoric of Religious Feeling	711
Ion Talos	
On the Encounters Between Cultures and Their Effects	720
Rudolf Windisch	
Mircea Borcilă Makes Known Eugenio Coseriu in Cluj-Napoca	725
PHOTOS	745
THE LIST OF CONTRIBUTORS	759
TABULA GRATULATORIA	787

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VICTORIA JUMBEI¹

CONFIGURAȚII SEMANTICE COGNITIVE ÎN *POVESTEA LUI HARAP-ALB* DE ION CREANGĂ

Cercetările mai recente din sfera studiului textelor literare au promovat o direcție de valorizare a abordărilor semanticii cognitive, în special în orientarea ei numită „lakoviană”², care ni se pare promițătoare³. În cele ce urmează, vom încerca să punem în evidență, în același spirit, diverse aspecte privind funcționarea schemei imagistice *sursă – traseu – țintă* în basmul *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă.

Conform lui Lakoff & Johnson⁴, schema *sursă – traseu – țintă* este compusă din următoarele elemente:

- un obiect/agent care se mișcă;
- un punct de pornire;
- o țintă (destinația);
- un drum care unește sursa cu ținta;
- o traiectorie a mișcării;
- poziția obiectului la un moment dat pe această traiectorie;
- direcția obiectului la acel moment dat;
- destinația finală a obiectului (care poate sau nu să se suprapună țintei inițiale).

Ca extensii ale acestei scheme, pot apărea elemente precum:

- vehicul;

---

¹ Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, Cluj-Napoca; vjumbei@yahoo.com.

² George Lakoff și Mark Johnson (1985 [1980]), George Lakoff & Mark Johnson (1999), Raymond W. Gibbs (1994) ș.a.

³ Ne referim la studii care au în vedere potențialul teoretic al acestei abordări: Mircea Borcilă (1997a, b; 2001; 2003), Lolita Zagaevski-Cornelius (2005), dar mai ales la cercetările cu caracter aplicativ, precum cele inserate în lucrarea citată a Lolitei Zagaevski-Cornelius, în special subcapitolul 2.2. (2005: 235–282).

⁴ Cf. George Lakoff & Mark Johnson 1999: 32–33.

- obstacole în calea obiectului în mișcare;
- alte forțe de-a lungul traiectoriei etc.

Cu toate intervențiile sau accidentele survenite de-a lungul traiectoriei (pe care le vom analiza, de altfel, mai pe larg, în basmul pe care îl vom supune atenției), schema rămâne un tipar de tipul sursă — țintă⁵.

La nivel textual, această schemă poate fi relevată prin ocurența motivului drumului⁶. În poveștile lui Ion Creangă, drumul e inițiere directă (în *Povestea lui Harap-Alb*, *Dănilă Prepeleac*), dar și indirectă (episodul „binecuvântării” turbincii lui Ivan, din *Ivan Turbincă*), uneori e sancționare (*Fata babei și fata moșneagului*, *Punguța cu doi bani*, *Povestea porcului*, în prima parte din *Dănilă Prepeleac* și *Povestea lui Stan Pățitul*)⁷.

Nu ne propunem să urmărim ipostaziile schemei căii în toate aceste texte, deoarece, astfel, cercetarea noastră s-ar extinde foarte mult. Ne-am oprit asupra basmului *Povestea lui Harap-Alb*⁸. Textul ne atrage atenția, din primul moment, asupra „plecatului la drum”, aspect în care avem a face cu cel puțin două serii de agenți în mișcare. Încă de la elementul „obiectul/agentul în mișcare” schema se bifurcă, deoarece e vorba despre drumul viitorului inițiat (Harap-Alb), pe de o parte, și drumul Spânului. Aceasta e prima bifurcație. A doua ar fi cea a încercărilor impuse lui Harap-Alb de către Spân cu scopul de a-l pierde. Vom studia separat fiecare traiectorie.

I. SURSĂ – TRASEU – ȚINTĂ ÎN CAZUL: AGENTUL ÎN MIȘCARE = CRĂIȘORUL – HARAP-ALB

În acest tip de schemă, elementul „punctul de pornire” este clar indicat, sursa fiind delimitată distinct prin coordonate spațiale. Crăișorul pleacă de la casa tatălui său care se află la *o margine* a pământului. Așa cum reiese din basm: „... țara în care împărățea fratele cel mai mare era tocmai la *o margine a pământului* și crăia istuialt la *altă margine*” (p. 144). Pământul ar avea două margini, iar metafora de tipul „*margine a pământului*” trimite la o altă schemă imagistică, aceea a *containerului*, de fapt la o componentă a acesteia, componenta „frontiera”. Plecarea de la

⁵ *Ibidem*: 33.

⁶ Cf. Lucian Blaga 1957 și George Munteanu 1994: 211–216.

⁷ Cf. Mircea Berte 2001: 167.

⁸ Ion Creangă 1989; în analiza noastră, citatele vor fi reproduse după această ediție.

sursă stă sub semnul încercării vredniciei: intervine „un obstacol” = craiul ca o condiție limitativă care trebuie depășită. Bătrâna gârbovită = Sfânta Duminică este o „altă forță de-a lungul traiectoriei” care intervine chiar în punctul de plecare, ajutându-l pe erou și de-a lungul traiectoriei să-și ducă la bun capăt misiunea lui izbăvitoare: „— Ține minte ce-ți spun eu, că poate să ne mai întâlnim la vreun capăt de lume: căci deal cu deal se ajunge, dar încă om cu om!” (p. 151).

În basm, ținta e la fel de bine precizată: „— Puțin mai este, și *ai să ajungi împărat*, care n-a mai stat altul pe fața pământului așa de iubit, de slăvit și de puternic [...]; pentru că ție a fost scris de sus să-ți fie dată această cinste” (p. 151).

Drumul este anevoios. La început *cale*, apoi codru cu *cărări*, iarăși „*cale lungă să le-ajungă*, trecând peste nouă mări, peste nouă țări, și peste nouă ape mari, și într-o târzie vreme ajunge la împărăție” (p. 160). În ceea ce privește traiectoria, aceasta poate fi schematizată pe orizontală.

Elementele „ținta” și „traiectoria” pot avea două semnificații distincte:

- literal, crăișorul trebuie să ajungă la curtea împăratului Verde, pentru a fi urmașul acestuia, urmând un traseu obișnuit (ținta I);
- alegoric, în măsura în care această schemă e subîntinderea unei metafore bazice de tipul FINALITĂȚILE SUNT DESTINAȚII⁹, „ținta” ilustrează realizarea unei inițieri, iar „traiectoria” va fi una pe verticală. Toate acestea fac parte dintr-un proiect al destinului inițiativ, pe care-l pot realiza doar „aleșii de sus” (ținta II).

În ceea ce privește poziția la un moment dat pe acest traseu, există un punct de maximă importanță al acestei traiectorii. Schimbarea numelui crăișorului în Harap-Alb nu are loc oriunde, ci într-un „punct” cu o relevanță aparte: într-o fântână adâncă ce „nu avea nici roată, nici cumpănă, ci numai o scară de coborât până la apă” (p. 158). Pare o altă lume, de unde crăișorul renaște cu o altă identitate. Fără această nouă imagine nu se poate realiza inițierea. Această „inițiere” a personajului cu numele simbolic Harap-Alb e și o alegorie a construirii unei lumi textuale. Într-un cuvânt, crăișorul nu este pregătit să devină împărat.

Direcția mișcării în acest moment al traiectoriei se păstrează. Spânul intervine în calea eroului, are loc răsturnarea de situație ca fiind ceva neașteptat, astfel încât acesta nu are timp să-și schimbe direcția. Din

⁹ Vezi George Lakoff și Mark Johnson 1985 [1980], George Lakoff & Mark Johnson 1999.

cauza întâlnirii, ținta inițială, cea din spațiul profan, este, oarecum, menținută, dar mai apare o altă țintă, cea din spațiul sacru, care presupune a deveni inițiat, țintă care implică un traseu separat.

Semnalăm, de asemenea, o emblemă a lumii basmului, considerată generic: vehiculul = calul năzdrăvan. Interesantă este precizarea în text asupra acestui cal: „Și atunci, numai iaca ce iese din mijlocul hergheliei o răpciugă de cal, grebănos, dupuros și slab, de-i numărăi coastele...” (p. 153); „— Și când ai ave încaltea un cal bun, calea-valea, dar cu smârțogul ista îți duc vergile” (p. 157), dar și „... calul se și scutură de trei ori, și îndată rămâne cu părul lins-prelins și tânăr ca un tretin, de nu era alt mânzoc mai frumos în toată herghelia” (p. 153). Deci, calul este predestinat pentru cei ce vor deveni inițiați pentru a-i ajuta în acest *traseu* anevoios. În planul profan, este o mârțoagă care de-abia își duce zilele.

Un element fundamental al schemei este prezența unor obstacole în calea agentului în mișcare. Unor asemenea obstacole pot fi asimilați: ursul de sub pod, Spânul, ursul din grădina cu sălăți, cerbul, împăratul Roș.

Ajuns la ținta inițială, la curtea împăratului Verde, Harap-Alb urmează de aici o altă *cale* – cea a inițierii propriu-zise. Traectoria inițială, cea de pe orizontală, se bifurcă în trei, cu reveniri la punctul plecării (= curtea împărătească), pe când ținta traiectoriei de pe verticală este inițierea (deplină după o moarte și o reînviere).

(a) *Episodul din Grădina Ursului*

Odată ajuns la curtea unchiului său, Harap-Alb are de îndeplinit trei încercări: să aducă sălăți din Grădina Ursului, „pielea cerbului cu cap cu tot” din Pădurea Cerbului și pe fata împăratului Roș.

Pentru prima încercare, ținta este bine delimitată: „— Acum degrabă să te duci și tu și să-mi aduci sălăți din aceste din *Grădina Ursului*” (p. 162).

Drumul nu prezintă nicio particularitate. Traectoria este clar precizată: „Și odată zboară calul cu Harap-Alb până la nouri; apoi o ia de-a curmezișul pământului: pe deasupra codrilor, peste vârful munților, peste apa mărilor și după aceea se lasă încet-încet într-un ostrov mândru din mijlocul unei mări...” (p. 162). De remarcat că în ambele planuri, sacru și profan, se propune o *ascensiune* în plan vertical, ambele traiectorii suprapunându-se pe o anumită porțiune.

Poziția cea mai importantă de pe traiectorie este într-un „ostrov mândru din mijlocul unei mări”. Aici intervine aceeași forță ajutătoare: „— Ei, Harap-Alb, așa-i că ai venit la vorbele mele, *că deal*

cu deal se ajunge, dar încă om cu om? Află acum că eu sunt Sfânta Duminică și știu ce nevoie te-a adus pe la mine” (p. 163). Obstacolul în calea realizării scopului propus este însuși ursul, care vine „cu o falcă în ceriu și cu una în pământ”¹⁰. În ceea ce privește destinația finală, aceasta se suprapune țintei (a): Harap-Alb obține sălățile pe care i le duce Spânului.

(b) Episodul din Pădurea Cerbului

A doua încercare este puțin mai dificilă. Ținta e la fel de bine precizată: „— Du-te în Pădurea Cerbului, cum îi ști tu, și măcar fă pe dracul în patru, sau orice-i face, dar numaidedcât să-mi aduci pielea cerbului aceluia, cu cap cu tot, așa bătute cu pietre scumpe cum se găsec” (p. 165). Același drum este parcurs, doar că traiectoria este prezentată mult mai plastic: „Ține-te zdravăn, stăpâne, că iar am să zbor: În înaltul ceriului,/ Văzduhul pământului;/ Pe deasupra codrilor,/ Peste vârful munților,/ Prin ceața măgurilor,/ Spre noianul mărilor...” (p. 166).

Punctul de maximă relevanță este cel situat în „ostrovul florilor”, adică acolo unde intervin două forțe: „crăiasa zânelor, minunea minunilor” și cerbul, care este un obstacol în realizarea țintei. În dotarea lui Harap-Alb apar anumite accesorii, obiecte speciale, pentru a-l putea răpune pe cerb: „obrăzarul și sabia lui Statu-Palmă-Barbă-Cot” (p. 168). Și aici, destinația finală se suprapune țintei (b): „Harap-Alb [...] venea în pasul calului, aducând cu sine pielea și capul cerbului pe care le-au și dat în mâna Spânului” (p. 170).

(c) Episodul cu fata împăratului Roș

Lui Harap-Alb i se impune cea mai grea încercare: „— Acum degrabă să-mi aduci pe fata împăratului Roș, de unde știi și cum îi ști tu” (p. 173).

Drumul, de data aceasta, este mult mai lung și mai anevoios. Traiectoria este la fel, parțial, pe verticală, dar nu se mai suprapune celorlalte două anterioare: „În înaltul ceriului,/ Văzduhul pământului/ și o ie de-a curmeziș: De la nourii către soare,/ Printre lună și luceferi,/ Stele mândre lucitoare./ Și apoi, de la o vreme, începe a se lăsa lin ca vântul, și luând de-a lung pământul, merg spre împărăție” (p. 174). Poziția cea mai importantă de pe traiectorie este curtea împăratului Roș. Până a ajunge la

---

¹⁰ Schema imagistică a mișcării ursului nu este relevantă pentru schema analizată aici. Același lucru este valabil și pentru cerb sau personajele năzdrăvane.

această împărăție, Harap-Alb întâlnește diferite forțe ajutătoare care pot fi grupate în două:

(1) cele care-i răsplătesc milostenia printr-un obiect special:

(a) „... numai iaca i se înfătoșază o furnică zburătoare, zicând: — Harap-Alb, fiindcă ești așa de bun, de ți-a fost milă de viața noastră, când treceam pe pod, și nu ne-ai stricat veselia, vreau să-ți fac și eu un bine: na-ți *aripa* asta, și când îi avè vreodată nevoie de mine, să dai foc aripei, și atunci eu împreună cu tot neamul meu avem să-ți venim în ajutor” (p. 175);

(b) „... numai iaca i se înfătoșază înainte *crăiasa albinelor*, zicându-i:

— Harap-Alb, pentru că ești așa de bun și te-ai ostenit de ne-ai făcut adăpost, vreu să-ți fac și eu un bine în viața mea: n-ați *aripa* asta și, când îi avè vreodată nevoie de mine, aprinde-o, și eu îndată am să-ți viu întru ajutor” (p. 175).

(2) acei iluștri aliați și vasali:

(a) Gerilă: „... la poalele unui codru, numai iaca ce se vede o *dihanie de om*, care se pârălea pe lângă un foc de douăzeci și patru de stânjeni de lemne și tot atunci striga, cât îi lua gura, că moare de frig” (p. 176);

(b) Flămânzilă: „... Harap-Alb vede altă *drăcărie* și mai mare: o namilă de om mânca brazdele de pe urma a douăzeci și patru de pluguri și tot atunci striga în gura mare că crapă de foame.

— [...] Pesemne c-aista-i Flămânzilă, *foametea, sac fără fund* sau cine știe ce *pricopseală* a fi...” (p. 177);

(c) Setilă: „... Harap-Alb vede altă minunăție și mai mare: o *arătare de om* băuse apa de la douăzeci și patru de iazuri și o gărlă pe care umblau numai cinci sute de mori și tot atunci striga în gura mare că se usucă de sete.

— [...] Se vede că aceasta-i *prăpădenia apelor*, vestitul Setilă, *fiul Secetei, născut în zodia rațelor și împodobit cu darul suptului*” (p. 177);

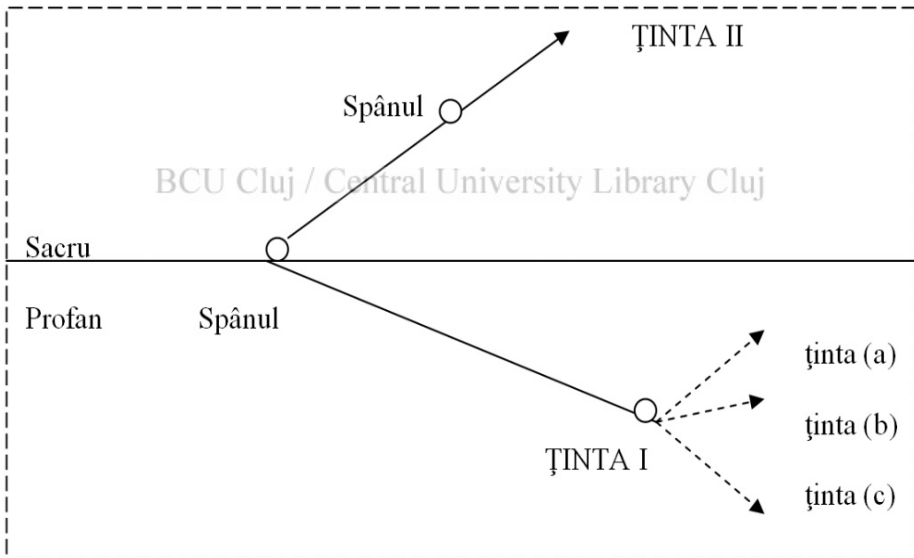
(d) Ochilă: „... numai iaca ce vede Harap-Alb altă minunăție și mai minunată: o schimonositură de om avea în frunte numai un ochiu, mare cât o sită și, când îl deschidea, nu vedea nimica; da chior peste ce apuca. Iară când îl ținea închis, dar fie zi, dar fie noapte, spunea că vede cu dânsul și în măruntaiele pământului” (p. 177);

(e) Păsări-Lăți-Lungilă: „... numai iaca ce vede Harap-Alb altă *băzdăganie și mai și*: o pocitanie de om umbla cu arcul după vânat paseri... Avea un meșteșug *mai drăcos* și o putere *mai presus decât își poate dracul închipui*: când voia, așa se lățea de tare, de cuprindea pământul în brațe. Și altă dată, așa se deșira și se lungea de grozav, de ajungea cu mâna la lună, la stele, la soare și cât voia de sus” (p. 178).

Nu lipsesc nici obstacolele în calea eroului: cinci încercări impuse de către împăratul Roș și una de către fata acestuia, pe care trebuia să o ducă Spânului și care era o „vidmă de fată”: „când vrè se face pasăre măiastră, îți arată coada, și ie-i urma dacă poți!” (p. 179).

În ceea ce privește destinația finală, de data aceasta ea nu se suprapune țintei (c), ci țintei (1) inițiale: Harap-Alb se căsătorește cu fata împăratului Roș și moștenește scaunul unchiului său.

Revenind la rolul Sfintei Duminici în calea lui Harap-Alb, aceasta este cea mai importantă forță de-a lungul întregii traiectorii. Sfânta se plasează „strategic” în calea crăișorului pentru a-l direcționa la împlinirea „celor scrise de sus”. Tot ea, împreună cu fata împăratului Roș, este cea care-l deturneză pe Spân spre o țintă secundară. Bătrâna este plasată în chiar centrul lumii, pe insula dintre ape, de unde ajută la reinstaurarea ordinii și buneii rânduiei a lumii.

Am încercat să schițăm întregul traseu al lui Harap-Alb. În planul sacru, cele două întâlniri cu Spânul au o însemnătate majoră:

- în cadrul primei întâlniri, crăișorul moare și se naște cu un alt nume simbolic, Harap-Alb;
- la cea de-a doua, Harap-Alb moare și reînvie ceea ce a fost, nepotul împăratului Verde, și totodată ce n-a fost, inițiatul, „mare și tare”.

II. SURSĂ - TRASEU - ȚINTĂ ÎN CAZUL: AGENTUL ÎN MIȘCARE = SPÂNUL

În cadrul acestei scheme raportul sursă – țintă se inversează. Dacă în traiectoria crăișorului locul de plecare era bine delimitat, în traseul Spânului sursa este mult prea vagă. Spânul apare în calea voinicului din codru „la o strămtoare” sau într-un loc unde „i se închide calea și încep a i se încurca cărările”. Deci, a treia întâlnire are loc la o răscruce de drumuri.

În schimb, ținta este extrem de bine delimitată: „— Când aș da o dată peste un stăpân cum gândesc eu...” (p. 165). În plus, este evident și scopul atingerii ținte – „jefuirea” victimei, prin asimilarea sa efectivă, identitatea nouă fiind obținută prin vicleșug:

„— Și de azi înainte, eu să fiu în locul tău nepotul împăratului, despre care mi-ai vorbit, iară tu, sluga mea; și *atâta vreme să ai a mă sluji, până când îi muri și iar îi învie*. Și oriunde vei merge cu mine, nu care cumva să bleștești din gură către cineva despre ceea ce a urmat între noi, că te-am șters de pe fața pământului” (p. 159).

Prin această înțelegere, Spânul își fixează sorocul chiar sie însuși, fără a-și da seama că va contribui semnificativ la realizarea acestui final și la schimbarea ținte inițiale.

Drumul și traiectoria nu prezintă particularități, acest personaj mișcându-se doar pe orizontală.

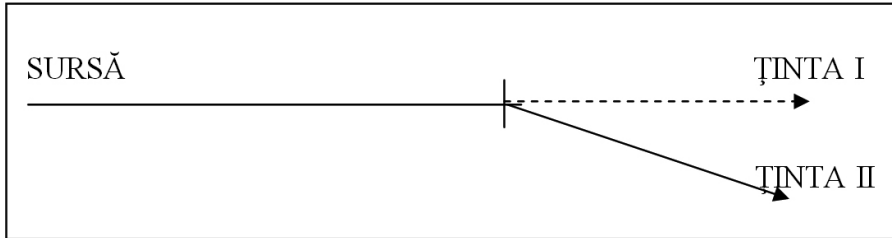
Poziția cea mai importantă de pe traiectorie e una *relativă* la drumul lui Harap-Alb. Pot fi identificate două puncte de relevanță maximă:

- (a) acolo unde se angajează ca slugă,
- (b) când îi întâmpină pe Harap-Alb și pe fata împăratului Roș.

De remarcat faptul că traiectoriile ambelor personaje se intersectează, iar, pe o anumită porțiune, în planul profan, chiar se suprapun. Astfel, din acest loc, direcția mișcării se conservă, fiind identică cu cea a lui Harap-Alb.

În ceea ce privește destinația finală, există cel puțin două scenarii posibile. Dacă Harap-Alb moare și Spânul devine împărat, aceasta e atinsă, deci ținta I și destinația finală se suprapun. Intervine, însă, exact în acest punct nodal, fata împăratului Roș care deturneză traiectoria Spânului spre o țintă secundară, ținta II, care coincide, astfel, cu destinația finală. Pentru a atinge această țintă II vizată, intervine calul în ajutor: „Și

odată mi ți-l înșfacă cu dinții de cap, zboară cu dânsul în înaltul cerului, și apoi, dându-i drumul de-acolo, se face Spânul până jos praf și pulbere” (p. 195). Am încercat să schematizăm această traiectorie în următoarea schemă:

Calul este vehiculul Spânului. Paloșul îi slujește drept obiect special, armă, cu care întărește jurământul. În ceea ce privește existența unor alte forțe pe traiectorie, cele mai importante „obstacole”, de care nici nu este conștient, sunt chiar calul năzdrăvan și fata împăratului Roș. Acestea se plasează „strategic” în calea Spânului pe care îl deturneză, după cum am arătat, spre o țintă secundară.

Așa cum am sugerat deja, metafora ce se articulează pe baza schemei imagistice *sursă - traseu - țintă* este FINALITĂȚILE SUNT DESTINAȚII. De la domeniul-sursă, mai concret al „destinației/ drumului”, se operează un transfer de structură schematică la domeniul-țintă, mai abstract „finalitate”.

În concluzie, se poate afirma că teoria cognitivă constituie un instrument util pentru explicarea proceselor semantice care stau la baza metaforelor convenționale ale vorbirii, și implicit, la nivelul de suprafață a textului poetic. Mult mai dificil pentru această orientare rămâne însă impunerea unui model explicativ adecvat pentru explicarea rolului acestor metafore în dinamica de profunzime a textului. Așa cum am demonstrat într-un studiu mai amplu (Jumbei 2013), urmărită în ansamblul dinamicii semantice a textului, metafora *drumului*, prezentă, de altfel, în toate basmele și povestirile lui Ion Creangă, își relevă specificul său simbolic-mitic. Concret, *drumul* parcurs de crăișor are dublă semnificație. Pe de o parte, este un *drum* geografic, plin de primejdii și de încercări impuse, ce duce spre o împărăție, un *drum* ireversibil. Pe de altă parte, este un *drum* plin de obstacole și labirinturi, ce duce *în sus*, reprezentând, în același timp, o purificare spirituală, o ascedere de la treapta de profan la cea de inițiat/ sacru.

BIBLIOGRAFIE

Berte, Mircea (2001), *Creangă înainte de Creangă*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.

Blaga, Lucian (1957), *Din lirica universală*, București, ESPLA.

Borcilă, Mircea (2003), *Lingvistica integrală și fundamentele metaforologiei*, în „Dacoromania”, VII-VIII (2002-2003), p. 17-77.

Borcilă, Mircea (2001), *A Cognitive Challenge to Mythopoeitics*, în *Un hermeneut modern. In honorem Michaelis Nasta*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, p. 97-102.

Borcilă, Mircea (1997a), *The Metaphoric Model in Poetic Texts*, în *Szöveg es stílus*, Cluj-Napoca, Presa Universitară, p. 97-104.

Borcilă, Mircea (1997b), „Marele lanț al ființei”. *O problemă de principiu în poetica antropologică*, în „Limbă și literatură”, II, p. 13-19.

Borcilă, Mircea (1987), *Contribuții la elaborarea unei tipologii a textelor poetice*, în „Studii și cercetări lingvistice”, XXXVIII, nr. 3, p. 185-195.

Gibbs, Raymond W. (1994), *The Poetics of Mind. Figurative Thought, Language and Understanding*, Cambridge, University Press.

Jumbei, Victoria (2013), *Semantica metaforică în basmele și povestirile lui Ion Creangă*. Teză de doctorat, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca.

Lakoff, George & Johnson, Mark (1999), *Philosophy in the Flesh, The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought*, New York, Basic Books.

Lakoff, George & Johnson, Mark (1985 [1980]), *Les métaphores dans la vie quotidienne*, Paris, Les Éditions de Minuit.

Munteanu, George (1994), *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici*, Galați, Editura Porto-Franco.

Zagaevschi-Cornelius, Lolita (2005), *Funcții metaforice în «Luntrea lui Caron» de Lucian Blaga*. Abordare în perspectivă integralistă, Cluj-Napoca, Editura Clusium.

**SEMANTIC-COGNITIVE CONFIGURATIONS
IN *POVESTEA LUI HARAP-ALB* BY ION CREANGĂ
(Abstract)**

The relatively recent research in the field of literary studies has taken advantage of the developments proposed in metaphorology by the cognitive trend, represented mainly by Lakoff and Johnson (1985 [1980], 1999), and successfully exploited this conceptual framework to literary texts. In this article, we focus mainly on the concept of image schema and discuss several aspects of the image schema *source – path – goal* in the Romanian folk tale *Povestea lui Harap-Alb* by Ion Creangă. In the text under analysis, this image schema finds its correspondent in the recurring leitmotiv of the road. The analysis shows however that the narrative puts forward a far more complex *source – path – goal* schema, than it was originally described by the cognitive approach. In spite of its analytic and descriptive potential, this schema and the basic conceptual metaphor which makes use of it are not sufficient to explain the symbolic-mythic dimension of the road metaphor in the Romanian folk tale.

Key words: image schema, basic metaphor, Lakovian approach.